

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
Cena oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.
Naročnina: Zedinjene države (vključno Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 na pol leta in \$1.25 na tri mesece; Chicago \$6.50 na leto, \$3.25 na pol leta, \$1.65 na tri mesece, in za izposojnino \$2.00.
Naslov na vso, kar ima stik s listom:
"PROSVETA"
2287-29 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.
"THE ENLIGHTENMENT"
Organ of the Slovene National Benefit Society.
Owned by the Slovene National Benefit Society.
Advertising rates on agreement.
Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$8.00 per year.
"MEMBER OF THE FEDERATED PRESS"

Dajmo v obliki pr. (Aug. 30-24) poleg vsakega imena na naslovu pomeni da vam je v tem dnevniku potekla naročnina. Ponovite je pravilno, da pa vam ne ustreli list.

VEČ KO TRIDESET RUDARJEV JE OSTALO V RUDNIKU!

Zopet se je odigrala tragedija v premogovniku, ki je prinesla gorje in žalost delavskim družinam. Več ko trideset rudarjev je ostalo v subletskem rudniku števil. 5. v državi Wyoming. Dogodila se je strašna razstrelba, ki je nekatere rudarje ubila na mestu, drugim je zaprla izhodi iz rudnika, da postanejo žrtve strupenih plinov, ki se razvijajo v rudniku po razstrelbi. Vzlic veliki tragediji se še ni noben velebizniški list oglasil in priporočil, da se poiscejo krivci, katere naj doleti kazen, ki je v državi določena za umor.

Med žrtvami kapitalističnega sistema seveda ni milijonarjev, med njimi tudi ni sinov milijonarjev, ampak so siromaki, moderni mezdni sužnji, katere imenujejo dandanes delavce.

Dandanes se zgražamo, ko čitamo, da so bili časi na svetu, ko je gospodar imel pravico ubiti sužnja, fevdni gospod pa tlačana. Štejemo se srečnim, da nismo živeli v tistih mračnih časih.

Dandanes je gospodarju prepovedano ubiti delavca z orožjem ali orodjem. On sam ne sme položiti roke nanj. Če pa moderni mezdni suženj — dela za gospodarja in se na delu zgodi nesreča in je pri tej nesreči delavec ubit, ker je njegov gospodar iz lakomnosti po večjem profitu opustil varnostne naprave, pa pravijo dandanes, da ni umor.

Ampak do danes ni še noben modrijan pojasnil, kakšna je razlika, ako kdo človeku vzame življenje z orožjem ali če ga pošlje delati zase na oder, katerega drže kviško slabe in trhle vrvi zaradi gospodarjeve lakomnosti po večjem profitu, ki popokajo pod prvo resno težo, delavci na njem pa zdrknejo v globočino — v smrt.

Glede učinka ni prav nobene razlike. Če kdo človeka ustrel v čelo s samokresom, ga ubije. Ako kdo pošlje delavca na oder, ki je več ko sto čevljev od tal in ga drže trhle in slabe vrvi, ki popokajo pod težo delavca, je ubil človeka — delavca.

Ako lastnik rudnika pošlje rudarje delati zase v rudnik, v katerem se nahajajo treskajoči plini in iz lakomnosti po večjem profitu ne napravi ničesar za odpravo smrtonosnih treskajočih plinov, je ubil rudarje, ako je nastala razstrelba treskajočih plinov. To je tako jasno kot da sta dvakrat dve štiri.

Postave pa tega ne govore. Po zakonu je velika razlika, ako kdo človeka ubije s samokresom, ker sta se spila, ali če ga ubije, ker je iz lakomnosti po večjem dobičku zanemaril svojo prvo človeško dolžnost in ni ničesar storil za varstvo njegovega življenja. Prvi človek bo prišel pred sodišče zaradi uboja ali umora, drugemu se ne bo zgodilo ničesar. V začetku bo malo vpitja, potem se pa stvar poleže, dokler zopet drug tak umor ne zdrami javnosti.

In zakaj ta dvojna mera?

Delavci se niso brigali, kdo je izvoljen v postavodajne zastope, to je tje, kjer delajo postave. Gospodarji — to je lastniki proizvodnih sredstev in naravnih zakladov — so se brigali za volitve in logično so bili v postavodajne zbore izvoljeni možje, ki se niso ozirali nato, kaj imajo delavci na srcu.

Letos so volitve in delavstvo ima priliko pokazati, da se zanima za to, kdo bo izvoljen v postavodajne zbore. Ako delavci nočejo, da jih bodo pobijale eksplozije in druge nezgode v rudnikih in raznih drugih industrijskih in transportnih podjetjih, bodo morali izvoliti možje iz svoje srede, ki jih razumejo in bodo odločno zastopali njih želje in zahteve v postavodajnih zastopih. Ampak takih mož ni v republikanski in demokratični stranki in prav zaradi tega se bo delavcem lahko odločiti, kako morajo voliti, da bodo njih interesi zastopani na tistem važnem mestu, na katerem se delajo postave.

JAVNA GOVORNICA

Glasovi članov S. N. P. J. in čitateljev Prosveta.

Pueblo, Colo., 10. sept. 1924. — Nekateri ljudje med slovenskimi delavci v Združenih državah, kateri so zaostali v pogledu resnice o razvoju človeštva, so tako nestrpni, da se razburjajo, ako jim kdo resnice pove. In ti nekateri slovenski delavci, ki so še vedno pri tistih verskih dogmah, katere jim je vtepal v glavo, ko so bili mladi, kakšen kaplanček ali župnik, so se tako razburili, da so zapisali v njih katoliških filkah, da so katoliški shodi s kraljem Matjažem samo za nje — to je za katoličane. Ampak javni shodi so za vse, kdorkoli se jih hoče vdeležiti. S tem so povedali, da so mislili, da bodo vse lepo tiho tudi s tem, kar kraljmatjaževci govorijo o slovenskih delavcih na katoliških shodih. In tako so mislili, da bodo tudi o puebliskem katoliškem shodu za vse v Pueblu živeli Slovenec. Molči! Delaj in molči! Zato je te vrste fanatike tako razreglo, ko so čitali v "Prosveti", kakšen je bil oni "veliki" katoliški shod v tem mestu, da so zapisali: lažnjivec in obrekljivec.

V Edinosti-Amerikanem Slovenec je z dne 20. avg. pisal v dopisu iz Pittsburgha neki Golob, da je dopisnik "Udeležene" hujša iz Puebla in da ni nič resnice ter da zato se skriva za urednikov hrbet "lažnjivec in obrekljivec" in priklavlja: Ako se ni skovalo na Lawndale.

To je dobro, da se pokažete, vas trese mrzlica, ker ne veste, kaj ste in ne veste, kaj hočete. Udeleženec se ne čuti prav nič užaljenega s takimi prvokami, ker, odkar je slišal Grdinata in Zalarja govoriti, ve, da ste vsi enaki, da znate dobro zmerjati. To je menda v našem slovenskem narodu. Saj se vedno prepira in smerja! Ali je to sad katoliške vzgoje? Dopisnik v Edinosti-Amerikanem Slovenec bodi uverjen, da se ni skovalo na Lawndale v Chicagu. Udeleženec katoliškega shoda, ki je prvi povedal resnico o njem, ne potrebuje nobenega "Čikažana", da piše zanj o takih shodih. In ker vi tako mislite, bi človek sodil, da se tako dela pri tistem listu, pri katerem pošuje tisti Kazimir Zakrajšek, ki je bil že enkrat "duše pasel" na Willardu, Wis., med ondodnimi farmarji. Ampak farmarji-saetniki nimajo dosti za "božjo čast", zato je Zakrajšek ustanovil velik biznis s časniki čes. Naši ljudje so še po večini veliki ignoranti, zato bomo imeli hujši biznis.

Katoliški slovenski delavci, kaj pa imate za laž v dopisu v števil. 184 iz Puebla s podpisom Udeleženec? Ali mar to, da nista smerjala Grdina in Zalar tistih slovenskih delavcev, ki so se naučili spoznavati današnji družabni red, v katerem je močnejši vladar nad slabejšim? Če bi ne bila to resnica, zakaj sta Grdina in Zalar tisti dan sveder v dvorani sv. Jozefa pri pojedini ali banketu prosila, naj Sloveni v Pueblu oprostijo in odpustijo tisto, kar sta govorila popoldne na Ellersjevem vrtu in da naj bodo z njimi v sveti veri in njih jednoti. Torej Grdina in Zalar, zakaj sta prosila odpustanja? Slovenski zavedni delavci se zavedajo, da tako zmerjanje od vas, nas prav nič ne rani. Vemo pa, da ste ranili in osramotili slovenske katoliške delavce, tiste delavce, ki si s trdim delom služijo kruh sebi in svojim družinam. In tisti delavci vendar niso tako neumni, da bi rekli, da je prazen zloodec poln. In Zalar je tudi rekel: Sloveni in Hrvatje volitve se bližajo. Volili bomo predsednika, in ali ni Coolidge dober fant! S tem ste potrdili, da niti en katoliški shod ne mine, da ne bi se vmešavali v politiko. V veliki večini katoliškega delavstva bodo volili kandidata tiste stranke, katero je smerjal Zalar, ko je rekel, da so izvržek človeštva.

Zalar je tudi rekel: Živeti moramo kot nas so stariši učili. Dalje, da ona dva fanta v Chicagu sta še mlajšega fanta umorila, ker nista bila vzgojena v katoliški veri. (Danes, ko to pišemo je sodnik Caverly razsodil, da gresta v dosmrtno ječo.) A sama sta povedala, da sta storila iz brezdolja, zato ker sta sina milijonarjev. Izobražen delavec-socialist se bojuje proti takšnim zločinom. Se bojuje proti takšnim uredbam današnje družbe, da smejo ropati delavca pri njegovem delu zato, da "vija družba" uganja najgršarji iz brezdolja.

Če bi hotel živeti tako, kot sem bil vzgojen po veri starišev, po katoliški vzgoji (udeleženec ka-

tolikšega shoda je bil dober katoličan, dekler je bil slepi, tedaj bi moral verovati, da je zemlja in vse organko in neorganko življenje bilo narajeno štiri tisoč let pred rojstvom Kristusa. Znanost pa nam pove, da je zemeljska obla stara še milijone let. Najprvo se je kot goreča masa magnetna in železa ohlajevala in šele potem se je na njej razvil življenje od stopnje do stopnje do današnjega človeka. Moral bi živeti kot na Slovenskem: v nedeljo od mase v "oktarijo", kamen v šep, in po katoliški vzgoji se pretepati.

Ostareli in izmučeni ženski bi moral reči, da je čoprnica; moral bi se bati strahov na krišpotih itd. Ako katoliški cerkev izgubi člane, ako slovenski delavec s trudom pridobi toliko znanja, da spozna evolucijo in njen razvoj, se zamiali v roparski siletem v sedanjih človeških družbi, pa pustijo za sabo tisto, kar ga je učila katoliška cerkev, zakaj ga vi zastopniki katoliške cerkve zmerjate? Ali veste, da katoličan, ko spozna resnico o razvojnem zakonu, ne more biti več tisti katoličan kot prej? Zakaj potem zmerjate? Ali veste, da to prav nič ne pomaga cerkvi? In ali veste, da je delavec-socialist graditelj in pospeševatelj boljše polnopejše in pravičnejše človeške družbe? Zakaj zmerjate ljudi, ki hočejo spopolniti to, kar se razvija po naravnem zakonu? Katoliški cerkev še ni priznala Darwinovega nauka o evoluciji. Ali ga more pobiti, ko je toliko dokazov zanj? Pred par tedni je neki pisec v tujaknjem večernem listu napisal, da je človek najbolj inteligentna žival. Ali morete reči, da ni? Rea, slovenski klerikalizem je tako sgrajzen, da blati svoje rojake in svoj narod, ker Sloveni smo tudi vendar podvrženi tistim razvojnim zakonom kot drugi narodi. Ako bi ne bili, tedaj bi morali biti še vsi pogani. Stari Slovani so bili vendar pogani. Pa ti prideta Grdina — Zalar pa hočeta zaustaviti pot razvoja. Kako smešno!

Kje bi še bili danes ekonomsko in socialno, ako bi se delavski socialistični razred ne boril za izboljšanje? Ne imeli bi osmurnega delavnika, ne bilo bi drugih izboljšanj v industriji. Velike industrije izboljšujejo svoje naprave tudi v higijenem ožiru, zakaj? Največ radi tega, ker jim to nosi profit in pa radi publike. Ne denarna publika, ampak razredno zavednega delavstva. V bližnji bodočnosti boče odločilna publika — delavstvo. Zato slovenski delavec, če hoče, da ne boš zadaj za časom razvoja, ampak kot član ameriškega naroda, glasuj v novembru za tisti razred, ki hoče tebi in tvojim otrokom zagotoviti življensko eksistenco, da te ne bodo trle skrb, ako zgubiš delo, da ti bode družina gladna. Delavec, kapitalist nisi in k njim ne moreš, veš pa, da je gospodarski red gnil in kot državljan je tvoja dolžnost, da pomagaš da se izboljša socialno življenje za tisti razred, ki vse produciira, a sam živi življenje vedno v strahu, da zgubi se tisti kruhek: Delavec bo di junak, ako imajo delodajalci tvojo delovno moč, ne daj, da la-stujejo tudi tvojo pamet! — Udeleženec.

SLIKE IZ NASELBIN.

Mammoth, Cal. — Minilo je precej časa, odkar sem se zadnjičkrat oglasil. To je razumljivo, kajti kot večnemu trpinu mi pri-manjkuje čas za pisarenje. Kopliti moram za druge — za naše izgoriščevalce — bogastvo in zaradi tega ni časa za pisarenje.

Lani sem zapustil San Francisco in se podal v zlate rudnike. Ko sem prišel v rudnik Shawmut, Cal., vprašal za delo, me je vprašal rudniški predelavec, ako sem dober tear in znam postavljati stebre, ki podpirajo strop. Odgovoril sem, da sem, in vprašal sem ga po mešdi. Odgovoril mi je štiri dolarje na dan. Kaj sem hotel, sprejel sem delo.

Drugi dan smo šli na delo in vsak je vzel a sabo svoj borni obed, ki je bil lepo vložil v obedno škrinico. Stopimo v rudnik in tu vidimo, da vas vlije in se temni pod silno težo kamečin in zemeljskih plasti. Ko sem odprl obedno škrinico, sem šele opazil, da sta v nji samo dve vložki. V eni vložki je bilo pešeno kokojše jajce, v drugi pa črno meso in tako tanko narezano, da sem videl svoje-ga tovariša na drugi strani, ko sem pogledal skozi vložko. Kadar me je želalo, sem se pa lahko na-nj kalne vode. Mučil sem se nekaj tednov in nato sem zapustil ta grobarški kraj. Ako bi ne strelil tega, bi ležal v vrstah posab-

ljenih trpinov, ki spijo večne spanje.

Od tukaj sem se podal v glavno mesto Mammoth. Tam nar je mučila strašna vročina. Ljudstvo je bilo oblečeno v zelo tanko obleko, posebno pa nežni spol, katerega je menda še bolj mučila vročina kot moškega.

Ohladil sem se malo in odšel sem na Drugo ulico, kjer sem videl trpine, kako ponujajo svojo delavno moč na prodaj. Kmalu sem se naveličal gledati ta peklen-ski človeški sejm in podal sem se sopot v zlate rudnike s upanjem, da nakopljem veliko zlata. In tako sem se odpeljal na stari "šaj-tergi" v Jackson — v mesto zlata. Bil sem tuje in hodil sem gor-dolod in ispraveval, kje bi dobil hrano in stanovanje. Povedali so mi, da naj se zgledam pri mra. Perovich, ki je rodem Dalmatinka. Pripovedovali so mi, da se tam prijetno stanuje in dobro je, tako da je njeno prehranjevališče čislano po vel Kaliforniji.

Nastanil sem se in ko je bilo vse urejeno, sem se podal za delo. Vprašal sem za delo v rudniku Argonaut. Vprašal sem predelavca, ako potrebuje rudarja, ki zna delati s strojem. Naimehnil se je in me je vprašal, h kateri narodnosti pripadam. Odgovoril sem "Carnolian". Odgovoril mi je, da takega naroda ne pozna in da ga še ni videl. Vprašal me je, v kateri deželi je to, in v katero deželo spadam. Odgovoril sem mu, da v nobeno. Vprašal me je, pod katerim kraljem sem se rodil. Odgovoril sem mu, da pod Franc Jozefom. Nato se pa predelavec nasmehne in mi reče, aha, ti si Kranjec, samo da bi jih kaj več prišlo. Pokaže mi nekega Istrijca, ki je za podpriganjača.

Nato sem dobil še en papir, ki sem ga moral vsega popisati. Odgovoriti sem moral na vsa vprašanja, ki so bila tiskana na njem. Kadar gre človek v globočino 4.800 čevljev, se ozira na obe strani, kje bo kaj zgrmel. Do despe do dna, ga pa prične mučiti vročina. Ako malo postojiš, ti takoj reče "kranjski bos", kaj pa ti delaš. Prični raditi, ako nočeš, pa zapusti rudnik, da te ne vidim.

Zlata v rudniku je seveda dosti — za kompanijo, ne pa za trpine. Ko "bos" zagleda zlato v kamnu, ni upanja in še manj nevarnosti, da trpinu smukne v šep. Taki slučaji so zelo redki, da kateri delavec odnese kosček zlata. V rudniku je preveč "bosov". Prvi je "žigar-bos", drugi je "šifter", tretji predelavec, četrti superintendent. Tako so štirje priganjači in vsak priganja k delu, da je strah in groza. Ko pride delopust, tedaj je delavec od znoja tako premočen, da lahko izliva znoj iz svojih čevljev. Med delom se mora delavec vsake pol ure sle-šiti in oviti spodnje hlače in sraj-co, če me, je pa delavec tak, kakor da je vstal iz groba. Ako delavec daje "bosom" za pijačo, se ponizno klanja in prosi, tedaj mu kaj spregledajo in mu dajo oddih. Delavska strokovna organizacija se pa sploh tukaj ne sme omeniti. Kdor pa govori o delavski strokovni organizaciji, ta je zaniževan. Ne sanjajočjo ga samo "bos", ampak tudi tisti nevedni trpini, ki ne vedo, kaj pomeni unija. Takemu delavcu pokažejo vrata in ga s hrupom odženejo.

Nobenemu delavcu ne svetujem, da bi šel za delom v zlate rudnike. Mezda je akromna, komaj štiri in pol dolarja na dan. Tako plačo namreč prejme rudar, nakladalec pa prejme le \$3.75 za dnevno delo. Hrana in stanovanje stane pet in trideset dolarjev na mesec. Poleg so pa še drugi stroški. Kupiti je treba svetilko, dva para spodnjih hlač za delo in en par, da se rudar preobleče po končanem delu. Kupiti je treba dve brizači in milo. Ko mine mesec je šel delavec zaslužek skoro ves za potrebščine.

Delavec povesi glavo in žalostno gleda, ko prične računati, koliko mu je ostalo od njegovega zaslužka. Med temi žalostnimi delavci sem bil tudi jaz. Zopet sem se praznih rok podal v tuji svet, v drug rudnik in v drugem kraju In sicer odšel sem v bakreni rudnik. Kompanija je plačala tistemu, ki je odkril rudo štiri tisoč dolarjev, sama je pa potegnila osem in petdeset milijonov dolarjev dividende iz njega.

Kaj-e, čitatelji "Prosveta", delavci nismo samo dobri rudarji, ampak smo tudi dobri ljudje! Dobri smo, kajti svojim gospodarjem vromadimo bogastvo, akoprav sami stradamo in "pimo. Rudnik Argonaut je izplačal lani pet in sedemdeset milijonov dolarjev dividende, rudnik Cenedec pa pet in sedemdeset milijonov dolarjev. Kajne, to je malenkost v primeru

z rudarjevo, ktravo zaslužek mezdo?

O, trpin, zbudi se, podujaj glavo svojo, tovariša, ki te ubi, da nekoč sedinijo misli vseh trpinov. Zdaj živim štiri milje od glavnice proge železnice Southern Pacific. V gorah se širijo gozdni pašari in v dveh rudnikih so morali ustaviti delo zaradi teh požarov. Veliko rudarjev je izgubilo delo in sliki se, da v kratkem ne bo prične z delom. V teh rudnikih delajo delavci v treh partijah. Eni delajo, drugi so z delom kačali, tretji pa odhajajo na del. Keneduckuma kompanija ima svojo posredovalnico za delo.

Delamo tako visoko v gorah da človek misli, da bi se prijel Marsa in zlezel nanj, da se ne te h muk in trpljenja na naši planetu, da pride na nov svet, katerem ljudstvo kaže to, k želji, ne pa tega, kar si ne želi.

Modrost nas združuje, narava nas povzdiguje in je naša delo učiteljica. Trpin, spoznavaj bo — naravo in ljubi jo kot svo mater, da bo tvoj sad rodil sin narave. Pozdrav rodurji in širni sveti nauk socializma. — Vincenc Klashneck, P. O. Shasta Co., Mammoth, Cal.

Ruski filmi v Ameriki

Proletkino je poslal dva nova filma.

New York. — (Fed. Press.) — Nov ruski film z naslovom "Beauty and the Bolshevik" (Le-pota in boljševik) pride na ogled v razna ameriška mesta. Ruski besedilo je že prevedeno v angleščino in film je pripravljen za potovanje. Produciral ga je Proletkino, kooperativna delavski organizacija v Rusiji in prvič bil predstavljen v Lenox teatru New Yorku pod avspicijami Mednarodne delavske pomoči.

V povesti nastopa častnik rdeče armade, ki se zaljubi v hčer bogatega kmeta, pri katerem je v stanovanju. Dekle postane kumnistinja pod vplivom svojega ljubicea in vse se srečno konča. Cel stvar je bogato prepletena s tipičnim ruskim humorjem, katerega bodo ameriški gledalci na dvomno uživali. Igra je bila filma rana v mali ruski vadi.

Drugi ruski film, tudi produk Proletkina (okrajšano za Proletarski kinematograf), se imenuje "Russia in Overalls" (Rusija v delavski obleki) in kaže sorjake slo delavce na polju, v tovarni in rudnikih. Ta film bo mogel spremljati prvega. Prva predstav se vrši dne 4. oktobra v Philadelphiji.

IZ PRIMORJA

Toča v tolminkah hribih. — Zadnji mesec se je vsula na tolminske hribe silna toča. Najbolj so trpele občine: Avče, Čepovar, Podmelec, Nemški rut, Logarje, Etržišče in Bukovo. V Avčah je bila toča debela kot oreh ali kve je jacek. Ko je padala na tla, je šlo kakor rožljanje z verigami. Škoda je naredila veliko toča, najbolj prizadela ajdo, filip-grozdje in sadje. Prebivalstvo obupano ter bo skušalo pri vlad-donesi delov odvis davkov.

Fašistovski maščevanje. — Hla-pee gostilničarja in posostnika Burgerja v Postojni se je sporek z gospodarjem radi nekega izplačila. Ker je gospodar vztrajal na svojem stališču, je hlapec takoj svojo stališče, ki je zadelo na nekega fašista, ki je zadelo na ta način, da je Burgerja šil na ta način, da je Burgerja oklofural ter mu pri tem izbil vse fašistovske nasilja torej se vedno cvetejo.

Sveta grozi potop? V belgijskem mestu Littlelie je bil pred kratkim mednarodni kongres geologov, ki so obravnavali nove pojave prirodnih ved in točno je bil pred 10 leti. Belgijski geolog Bellot je ob tej priliki predaval o nevarnosti potopa, ki grozi človeštvu. Zemlje ni zdelo potop samo enkrat, ampak je to potop samo enkrat, ampak je to potop. Vselej kadar je prišel na svet, je nastal na našem planetu potop. Oceani preplavijo kopno zemljo in vsa geološka oblika se pretrvi. V tako nevarni zemlje so pretrvi. V tako nevarni na sfero kozmičnih megal deop-naša zemlja čisto gotovo. Vendar pa ta strašna svetovna katastrofa zaenkrat še ni aktualna vprašanje.

Drugi manja angleškega jezika se priča silnemu. Spopadli so se, ako ga je sila. "Slovensko-angliško slovarstvo" je izšlo in ima za avtorja Klashnecka in S. N. P. J.

